

UMUMTA'LIM MAKTABLARI RUS TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARNI
QO'LLASHNING AHAMIYATI

Yuldasheva Yulduz Berdiyrovna

Samarqand viloyati Narpay tumani

64-umumta'lim maktabi

Rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada rus tili dars jarayonida interfaol usullardan foydalanish xususida so'z boradi. Ayniqsa, «Keys-stadi», «Pantomimo», «Bir jumladan iborat hikoya» va «Qaynoq koptokcha» kabi usullardan foydalanish mumkinligi batafsil yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *interfaol usullar, rus tili, tafakkur, muloqot, metod, keys-stadi, pantomimo.*

Interfaol metod - o'qitish bo'yicha o'quvchilar hamda o'qituvchini faollashtirish malakali o'qituvchilarning bilimlarini o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarini davolash darslari samaradorligini oshirishga yordam berdi. Interfaol ta'limining asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar tugatish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ishlashlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar hayot va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular o'qitish-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda davom etishi mumkin.

Bugungi ta'lim jarayonini interfaol usullarsiz tasavvur etish qiyin. Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan interfaol usullar muayyan guruhlarda o'qitiladigan o'quv fanining bosh maqsadiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Aks holda, qo'llanilgan interfaol usul hech qanday ahamiyatga ega bo'lmay qoladi. O'qituvchi tanlagan usul dars davomida bolaning faolligini, kattalar va tengdoshlari bilan to'g'ri muloqot qila olishini ta'minlashi, tilda mavjud, biroq o'quvchi uchun notanish bo'lgan yangi so'z va iboralarning mazmunini anglash, eslab qolishga, muloqot jarayonida qo'llashga harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirishi zarur. Taniqli didakt olimlardan biri I. Y. Lerner o'quvchilarda ijodiy tafakkur ko'nikmalarini shakllantirish masalasiga bag'ishlangan «Развитие мышление учащихся». (M.: Prosvesheniye, 1982) nomli tadqiqotida: «Tafakkur bilimlarni o'zlashtirish bilan rivojlanadimi?» degan muammoni o'rtaga tashlaydi va bu savolga «Yo'q» deya javvob beradi. Bilimlar zanjirida agar aloqadorliklar — bog'lanish, qiyos, sabab-natija munosabatlari bo'lmasa, u tafakkurni, ya'ni tarbiya ko'rgan shaxsni bera olmaydi. Bilim olishning ham, ta'lim oluvchiga bilim berishning ham, unga malaka, ko'nikma, odatlarni singdirishning ham, tabiatini shakllantirishning ham xilma-xil vosita, yo'l va usullari mavjud. Rus tiliga ixtisoslashgan sinflarda o'zbek tili ta'limi jarayonini bir qancha interfaol metodlardan

foydalanish orqali tashkil qilish dars samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, keys-stadi usuli. «Keys-stadi» inglizcha soʻz boʻlib, (“case” — aniq vaziyat, hodisa, “study” — oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Oʻzbek tili darslarida asosan tarbiyaviy ahamiyatga ega boʻlgan matnlar keys topshirigʻi uchun tanlanadi. Masalan: Kunlardan bir kuni sohibqiron Amir Temur olis qabilalardan biriga hujum qilibdi. Tabiiyki, Temurning son jihatdan koʻp va shu bilan birga juda yaxshi qurollangan lashkari qabilani osongina bosib olibdi. Sohibqironning huzuriga qabila oqsolini olib kelibdilar. Qabila oqsoli Amir Temurga:

–Ey Temur, agar sen jallod boʻlsang, jonimizni ol, agar qassob boʻlsang, mayli bizni soʻy, agar sen ... boʻlib kelgan boʻlsang, ... Keys topshiriqlari: Nuqtalar oʻrniga mos soʻzlarni qoʻyib, matnni davom ettiring, xulosalang. Tugallangan matnga mos sarlavha tanlang. Matn olib borilayotgan mashgʻulot mavzusiga mos ravishda tahlil eting.

Masalan: reja boʻyicha «Morfemik tahlil» mavzusi oʻrganilayotgan boʻlsa, matn morfemik jihatdan tahlilga tortiladi. Oʻquvchilar ushbu keysni oʻz tafakkur doiralaridan kelib chiqqan holda davom ettirishlari, bugungi kun bilan bogʻlab, xulosalashlari ham mumkin. Topshiriqning javobi: –Ey Temur, agar sen jallod boʻlsang, jonimizni ol, agar qassob boʻlsang, mayli bizni soʻy, agar sen adolatli shoh boʻlib kelgan boʻlsang, bizga adolatingni koʻrsat! Bu soʻzlarni eshitgan buyuk sarkarda oʻylanib qolibdi. Axir «Kuch adolatdadir» shiori uning bir umrlik hayot maslagi emasmi? Temur butun lashkari bilan hech qanday oʻljasiz qabilani tark etibdi. Oqsoqolning oʻta tadbirkor va donoligi qabilaning omon qolishiga sabab boʻlibdi. Sarlavha «Dono oqsoqol»; «Adolatparvar shoh»tarzida boʻlishi mumkin. Bugungi kunda dunyo adabiyotida, shu bilan birga oʻzbek adabiyotida har qanday insonni taʼsirlantira oladigan, oʻzi atigi bir nechta soʻzdangina iborat qisqa hikoyalar yozish tajribasi amalga oshirilmoqda. Bunday hikoyalar tafakkurni charxlashga, talabalarning mustaqil fikrlash doirasini kengaytirishga xizmat qiladi. Oʻzbek tili darslarida mashgʻulotning soʻnggi bosqichida «Pantomimo» oʻyinini oʻtkazish mumkin. Bunda oʻquvchilar 3 guruhga ajratiladi. Har bir guruhdan bittadan kishi doskaga chiqariladi. Ularga turli soʻzlar roʻyxat asosida beriladi. Ular biror bir soʻz aytmasdan imoishoralar, harakatlar orqali soʻzlarni qolgan guruh aʼzolariga tushuntirishlari kerak. Topshiriqni bajarish uchun 1 daqiqa vaqt belgilanadi. Shart bajarilishi davomida guruh aʼzolari topilgan soʻzlarni daftarlariga qayd etib boradilar. Mashgʻulot mavzusiga mos ravishda soʻzlarni fonetik, morfemik, leksik, morfologik, sintaktik jihatdan ham tahlilga tortishlari mumkin. Xullas, rus tiliga ixtisoslashgan sinflarda oʻzbek tili darslarini bir qator interfaol usullar orqali oʻtkazish oʻz samarasini beradi. Bunda asosiy eʼtibor oʻquvchilarning tafakkurini oʻstirish, ularning mustaqil ishlash mahoratini oshirishga qaratilsa, maqsadga muvofiq boʻladi.

1. Jalolov J. Chet tili oqitish metodikasi.-T. 1996
2. Tursunov I.Y. Xalq pedagogikasing dolzarb muammolari. T.: Oqituvchi, 1990
3. N. Q. Xatamova, M.N.mirzayeva. “HORIJIY TILLAR DARSLARIDA QO’LLANILADIGAN INTERFAOL USULLAR” (uslubiy qo’llanma), Navoiy, 2006, 40 bet